

Amasya İlahiyat Dergisi – Amasya Theology Journal

ISSN 2667-7326 | e-ISSN 2667-6710

Haziran / June 2022, 18: 113-145

Sekülerizm Tehdidi Altında Müslüman Toplumun Yıpranan Değerleri ve Kur'an

Ekrem BAYAT

Dr., Binali Yıldırım Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı

Assist. Prof., Binali Yıldırım University,

Faculty of Theology, Department of Tafsir

Erzincan, Turkey

ekrem.bayat@erzincan.edu.tr

orcid.org/0000-0002-8466-8053

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 4 Nisan / April 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 20 Mayıs / May 2022

Yayın Tarihi / Published: 30 Haziran / June 2022

Yayın Sezonu / Pub. Date Season: Haziran / June

Sayı / Issue: 17 **Sayfa / Pages:** 113-145

Atıf / Cite as: Bayat, Ekrem. "Sekülerizm Tehdidi Altında Müslüman Toplumun Yıpranan Değerleri ve Kur'an [The Worn Values of Muslim Society under the Threat of Secularism and the Qur'an]". *Amasya İlahiyat Dergisi-Amasya Theology Journal* 18 (June 2022): 113-145

<https://doi.org/10.18498/amailad.1098090>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Amasya University, Faculty of Theology, Amasya, 05100 Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/amailad>

The Worn Values of Muslim Society under the Threat of Secularism and the Qur'an

Abstract

This study deals with the situation of the society, which started with modernity in the globalizing world and faced the threat of secularism in the process that evolved into post-modernism. Secularization comes from the Latin word *saeculum*, which means "century-era". Later on, the meaning of "world" or "life incompatible with God" was attributed to this word, and eventually it began to be used to distinguish between church law and civil law. Scientists who witnessed scientific progress in Europe after the enlightenment period and were overwhelmed by the injustices and pressures of the church on society began to defend the thesis that as long as this progress continued, religion would not be able to withstand this rise and would one day perish. However, since these prophecies did not come true, after a while, such discourses left their place to statements such as "humanity will get rid of the theological period with social evolution". After a while, this way of thinking took its place in social sciences with the expression "Secularization theory". The main idea of this theory: In the face of modernization, first religious institutions, then religious practices and finally religious consciousness would lose its social meaning. In accordance with these meanings attributed to secularism in general, God has been removed from the mind and heart world of human beings. Here, with the removal of God from life and the purification of the world from all thoughts belonging to the sacred, an understanding of redesigning life according to the requirements of the age and reason, not by God, under the name of secularization, entered the agenda of human beings. With secularization, which is a process in which religious thought is completely removed from social life, it is aimed to weaken the effect of everything religious on human life and to completely regress its effect. Our aim is to try to determine how modernity affects the moral and religious life of today's society. Because in this process, which started with modernity and continued with post-modernity, the social structure brought along a new human typology. The view of this new human typology on religion and spiritual values has started to show negative features day by day. In this sense, while secularism discredits religion and its values by substituting reason for revelation and its messenger, the prophet, it has given the mind an endless field of action. This situation has turned people into an extremely carefree spirit in the face of revelation. This effort will cause Islam, which has the quality of being divine, to lose its influence on people and to be perceived as a human philosophy, thus negatively affecting the ability

of Islam to transform people. In addition, in the social arena where secularism and a deistic understanding of God are dominant, personal interests and interests will come to the fore under the name of westernization and modernization, and this will lead to the formation of a new human community with a hedonistic understanding. With a theological understanding that there is no revelation, God is portrayed as a creature who has only done his job as a creator, while the mind has been pushed under a burden that it cannot bear with the unlimited range of motion given to it. Thus, man has created a new religion, a new god, a new way of life in this field according to his own interests and interests and has chosen the secular life as a way of life by giving the name of religion to this new situation that he has planned. Of course, because of the Qur'an, Islam has a solution proposal against the secular threat. It is seen that Islam emphasizes the hereafter life, which has a preventive and guiding meaning against the secular understanding of life. When we try to understand secular life with the literature of the Qur'an, the closest expression to it is the concept of *al-Hayâtü'd-Dunya*. When we analyze the etymological point of the word "world" in this expression, it will be seen that it has a meaning rather than a place where desires are satisfied. According to the Qur'an, thanks to the unity of the world and the hereafter, the spiritual stance established by faith and behavior makes it possible to build both lives at the same time. On the other hand, the belief in the transience of worldly life and the eternity of the hereafter encourages people to work continuously, to do good deeds, to develop and to build the earth together in the best way, while the positive behaviors that are stated as a barrier against religious, moral, social deviations and injustices for a lifetime. ensures its permanence. A state of consciousness emerges in every individual who grasps the integrity of life in this world and the hereafter and has a firm belief in the existence of life after death. This state of consciousness will open the door for people to associate every action they do with God and will pave the way for continuous good behavior by paying attention to the distinction between right and wrong in actions with faith in life after death. In short, the unity of the world and the hereafter appears as the protective measure of Islam against secular life. So, it can be said that the only way to remove the negative effects of the secular life understanding is to revive the Qur'an's holistic understanding of life individually and in society.

Keywords: Tafsir, Islam, Secularism, Deism, Hedonist, Identity.

Sekülerizm Tehdidi Altında Müslüman Toplumun Yıpranan Değerleri ve Kur'ân

Öz

Bu çalışma, küreselleşen dünyada modernite ile başlayan ve post-modernizme evrilen süreçte sekülerizm tehdidi ile karşı karşıya kalan toplumun durumunu konu edinmiştir. Sekülerleşme Latince *saeculum* kelimesinden gelmekte olup "asır-devir" anlamına gelmektedir. Bu kelimeye ilerleyen zamanlarda "dünya" veya "Tanrıyla uyuşmayan hayat" anlamları yüklenmiş ve en nihayetinde kilise hukuku ile sivil hukukun birbirinden ayrılması için kullanılmaya başlanmıştır. Avrupa, aydınlanma devrinden sonra bilimsel ilerlemelere şahit olmuş, kilisenin de haksızlıkları ve toplum üzerindeki baskılarından bunalmış bilim insanları bu ilerleme devam ettiği sürece dinin bu yükseliş karşısında dayanamayacağı ve mutlak bir gün yok olup gideceği tezini ısrarla savunmaya başladılar. Ancak bu kehanetler gerçekleşmediği için bir müddet sonra bu tarz söylemler, "insanlık sosyal evrimle teolojik dönemden sıyrılacak" şeklinde ifadeler yerini bırakmıştır. İşte bu düşünce şekli bir müddet sonra sosyal bilimlerde "Sekülerleşme teorisi" ifadesi ile yerini aldı. Bu teorinin ana fikri: Modernleşme karşısında önce dinî kurumlar, sonra dinî pratikler ve en sonunda da dinî bilinç sosyal anlamını kaybedecekti. Genel anlamda sekülerizme yüklenen bu anlamlar gereğince insanoğlunun akıl ve gönül dünyasından Tanrı çıkarılmıştır. İşte Tanrı'nın hayattan çıkarılması ve âlemin kutsala ait tüm düşüncelerden arındırılması ile beraber, dünyevileşme adı altında hayatın Tanrı tarafından değil, çağın ve aklın gereklerine göre yeniden dizayn edilmesi şeklinde bir anlayış insanoğlunun gündemine girmiştir. Dinî düşüncenin, sosyal hayattan tamamen çıkarıldığı bir süreç olan sekülerizasyon ile dini olan her şeyin insan hayatı üzerinde olan etkisinin zayıflatılması ve etkisinin tamamen gerilemesi hedeflenmektedir. Amacımız modernitenin, günümüz toplumunun ahlaki ve îmânî hayatını nasıl etkilediğini tespit etmeye çalışmaktır. Zira modernite ile başlayıp post-modernite ile devam eden bu süreçte toplumsal yapı yeni bir insan tipolojisini beraberinde getirmiştir. Bu yeni insan tipolojisinin din ile manevi değerlere olan bakışı gün geçtikçe negatif özellikler göstermeye başlamıştır. Bu anlamda sekülerizm akli, vahyin ve onun tebliğcisi peygamberin yerine ikame etmek sureti ile dini ve değerlerini itibarsızlaştırırken, akla sonsuz bir hareket alanı vermiştir. Bu durum insanı, vahyin karşısında son derece fütursuz bir ruh haline dönüştürmüştür. Bu uğraş, ilâhî olma vasfına sahip olan İslam'ın, insan üzerindeki etkisini kaybetmesine ve beşerî bir felsefe gibi algılanmasına sebep olacak, böylece İslam'ın, insanları dönüştürme kabiliyetine olumsuz etki edecektir. Buna ilaveten sekülerizm ve deistik bir Tanrı anlayışının egemen olduğu toplumsal arenada batılılaşma ve modernleşme adı altında kişisel

çıklarlar, menfaatler ön plana çıkacak, bu ise hedonist bir anlayışa sahip yeni bir insan topluluğunun oluşumuna neden olacaktır. Vahyin olmadığı itikadî bir anlayış ile Tanrı sadece yaratıcı olarak işini yapmış kenara çekilmiş bir varlık olarak tasvir edilirken, akıl ise kendisine verilen sınırsız hareket alanı ile kaldıramayacağı bir yükün altına itilmiştir. Böylece insan, bu alan içerisinde kendi çıkar ve menfaat dünyasına göre yeni bir din, yeni bir ilah, yeni bir yaşam şekli oluşturmuş, kendisinin planladığı bu yeni duruma da din adını vererek seküler hayatı yaşam biçimi olarak seçmiştir. Elbette ki Kur'an'ın dolayısı ile İslam'ın seküler tehdide karşı bir çözüm önerisi bulunmaktadır. İslam'ın, seküler hayat anlayışı karşısında önleyici ve yönlendirici bir anlam taşıyan ahiret hayatını öne çıkardığı görülmektedir. Seküler hayatı Kur'an'ın literatürü ile anlamaya çalıştığımızda ona en yakın ifade *el-Hayâtü'd-Dünya* kavramıdır. Bu tabirde geçen "dünya" kelimesini etimolojik açıdan tahlil ettiğimizde salt arzuların, isteklerin tatmin edildiği bir mekândan daha ziyade bir manası olduğu görülecektir. Kur'an'a göre, dünya ve ahiret birlikteliği sayesinde, iman ve davranış ikilisinin tesis ettiği manevi duruş her iki hayatın aynı anda inşasını mümkün kılmaktadır. Diğer taraftan dünya hayatının geçiciliği, ahiret hayatının sonsuzluğu inancı, insanları devamlı çalışmaya, güzel davranışlar yapmaya, gelişmeye ve yeryüzünü birlikte en güzel şekilde imara teşvik ederken, dini, ahlaki, ictimai sapmaların ve adaletsizliklerin de önüne bir set gibi durarak belirtilen olumlu davranışların bir ömür boyu kalıcılığını da temin etmektedir. Dünya ve ahiret hayatının bütünlüğünü kavrayan, ölüm sonrası hayatın varlığına dair kat'i imana sahip olan her bireyde bir bilinç hali ortaya çıkmaktadır. Bu bilinç hali, insanların yapıp ettikleri her eylemi Allah ile ilişkilendirmesine kapı aralayacak, ölüm sonrası hayata olan iman ile de eylemlerde doğru-yanlış ayırımına dikkat ederek sürekli güzel olan davranışların yapılmasına zemin hazırlayacaktır. Kısacası, dünya-ahiret bütünlüğü seküler hayata karşı İslam'ın koruyucu tedbiri olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyleyse seküler hayat anlayışının olumsuz etkilerini ortadan kaldırmanın tek çaresi, Kur'an'ın bütüncül hayat anlayışını fert ve toplumda yeniden canlandırmak olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, İslam, Sekülerizm, Deizm, Hedonist, Kimlik.

Giriş

Toplumsal hayatın, tarımın zorlu ve güçlü çalışma koşullarından, sanayinin rahat, konfor ve bolluk sunan yaşam biçimine doğru geçişi,

sadece sosyoekonomik yapıyı etkilemekle kalmamış, bununla birlikte insanların değerlerini, tercihlerini, din ve din anlayışlarını da derinden etkilemiştir. Bu anlamda modernleşme ile başlayan süreç, başta gençleri olmak üzere tüm insanlığı olumsuz yönde etkilemiştir. Bu olumsuz değişim yeni bir insan ve yeni bir gençlik ile günümüz dünyasını karşı karşıya bırakmıştır. Bu süreçte yeni insan modeli, akli ön plana çıkarırken kutsala ve onun değerlerine sinsi bir savaş ilan etmiştir. Bu sinsi savaş sayesinde aklın doğrulaması dışında kalan her türlü kabuller, akıl dışı ilan edilerek dışlanma gayretine girilmiştir. Bu durum Bauman'a göre: "Hedef, tabiatüstü bütün unsurlar ile sınırlanan ve özgürlüğü elinden alınan insana, bunların baskısının olmadığı özgür ve mutlu bir hayat kurmaktır".¹ Özetle modernite, kendisinin güçlü olduğu bir ortamı tesis edebilmek için insanın ruhsal dünyasında etkin olan ilâhî unsurlarla ilişkisini tamamen kesmiş ya da en aza indirgemeye çalışmıştır.

Geleneksel yaşam biçiminin modernite ile birlikte geçirdiği bu evrim neticesinde akıl-kalp, beden-ruh, din-ahlak, şekil-öz, madde-mana, fizik-metafizik ve bilim-din ayrılmaz bir bütün iken, bu birliktelik ruhunu kaybetmiş ve hakikatin ölçüsü olarak ilâhî vahyin yerine akıl ve bilim konulmuştur. Buna bağlı olarak din ve ilâhî vahyin işaret ettiği doğrular ve hakikatler, insanların akıl ve gönül dünyalarında önemsizleştirilmiştir.² Tüm bu gelişmeler neticesinde modernite ve sekülerleşme ile dinden uzaklaşan yeni tip insanın, ilahî olana ihtiyacı tatmin edilemediği için dindarlık olgusu özden uzak, şekilsel bir hal almıştır.

Günümüzde modernitenin etkisini yitirmesi ile postmodernite adı altında yeni insan tipi oluşturulmuştur. Bu yeni insan tipi, sanal ilişkileri ön plana çıkarmakta bununla da kalmayıp sanal âlemin kahramanları olmak istemektedirler. Bu durum bencil, hiç emek sarf etmeden kazanma hırsı ile dolu, kontrolsüz tüketme ve hedonist yapıya sahip gençliğin çoğalmasına neden olmaktadır. İşte böyle bir değişimin hâkim olduğu bir süreçte tek hakikatin olmadığı, insanların düşünce ve bakış açılarına göre farklı hakikatlerin olabileceği ileri sürülmüştür. Böylece herkes aynı anda

¹ Zygmunt Bauman, *Postmodern Etik*, çev. Alev Türker (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998), 245.

² Peter Wagner, *Modernliğin Sosyolojisi: Özgürlük ve Cezalandırma*, çev. Mehmet Küçük (İstanbul: Sarmal Yayınları, 1996), 29.

haklı olabilir, çünkü doğru kişiden kişiye farklılık gösterebilen göreceli bir haldir.³ Postmodernitenin temsil ettiği bu düşünceler, özellikle gençleri ciddi boyutta etkilemekte, hatta onların düşünce ve bakış açılarının mutlak hakikat olduğu inancını aşılama çalışmaktadır. Bu durumu kabul eden genç dimağlar ise kendi hakikatlerine uymayan tüm gerçeklikleri ve inançları çok kolay reddedebilmektedirler.

Ulaşım ve kitle iletişim vasıtalarının kullanımının yaygınlaşması ile dünya her geçen gün küçülmemekte, öyle ki bir köy haline gelmektedir⁴ Küreselleşme ile bir yandan maddelerin yaygınlaşması söz konusu olurken diğer taraftan sahip olunan değerler önemini yitirmektedir. Küreselleşme, ekonomileri küçük parçalara bölmekle kalmamış siyasi yapıları da ufak parçalara ayırmıştır. Bir açıdan güçlü bir dünya hedeflenirken, diğer taraftan paramparça olmuş bölünmüşlük ortaya çıkarmaktadır.⁵ Bu durum, günümüz toplumunda yalnızlık duygusunu ön plana çıkarırken, kimlikleri belirsizleşmiş, kendini güvende hissetmeyen bir kitle oluşturarak, olumsuzluğun gün geçtikçe de kötüleşen bir seyirde ilerlemesine sebep olmuştur.⁶

İşte bu yalnızlık hissi içerisinde olan zümre, içinde buldukları yalnızlıktan kurtulmak için tüketime yönelmiştir. Bu tüketim hırsı maddeci bir toplumun da temelini oluşturmaktadır. Dine ait kavramlar, semboller ile namaz, oruç, zekât gibi ibadetler de insanların materyalistliği ölçüsünde değerini yitirmekte ve özünü kaybetmektedir.⁷ Kritik dini konuların ulu orta tartışılması sebebi ile gerekli alt yapıya sahip olmayan bireylerin çok cesurca İslam hakkında fetvalarına rastlamaktayız.

İşte bu gidişin temelinde yatan ve batı menşeli olan sekülerizmin ortaya çıkışı ve ne amaçladığını tespit etmek ciddi bir öneme sahiptir.

1.1. Sekülerizmin Tarihi Seyri

³ Zygmunt Bauman, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, çev. İsmail Türkmen (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000), 25.

⁴ Roland Robertson, *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, çev. Ü. Hüsrev Yolsal (Ankara: Bilim Sanat Yayınları, 2000), 21.

⁵ Mustafa E. Erkal, "Küreselleşmenin Tesirleri ve Ülkemize Yönelen Tehdit Unsurları", *Journal of Economy Culture and Society* 27 (2003), 1.

⁶ Asım Yapıcı, "Küreselleşen Dünyada Gençlik ve Gençlerde Dini Hayat", *Peygamberimiz ve Gençlik*, ed. Elif Erdem- Hale Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018), 86.

⁷ Yapıcı, "Küreselleşen Dünyada Gençlik ve Gençlerde Dini Hayat", 87.

Avrupa, aydınlanma devrinden sonra bilimsel ilerlemelere şahit olmuş, kilisenin de haksızlıkları ve toplum üzerindeki baskılarından bunalmış bilim insanları bu ilerleme devam ettiği sürece dinin bu yükseliş karşısında dayanamayacağı ve mutlak bir gün yok olup gideceği tezini ısrarla savunmaya başladılar. Onlara göre bilimsel ilerleme akli ön plana çıkaracak, bu durum, insanların tabiatüstü varlık ve güçlere olan güvenini yok edecektir. Bu önsezi 20. yüzyılın son çeyreğine kadar dile getirilmeye devam edildi. Bununla da kalınmayarak dönemsel aralıklarla dinin yok olacağına dair kehanetler dile getirildi. Ancak bu kehanetler gerçekleşmediği için bir müddet sonra bu tarz söylemler, “insanlık sosyal evrimle teolojik dönemden sıyrılacak” şeklinde ifadelerle yerini bırakmıştır.⁸

Bu sürecin devamında sosyal bilimciler için artık dinin beklenen sonunun geldiği fikri, daha yüksek sesle söylenmeye başladı. Onlara göre modernleşme ile insanoğlunun gözü açılmıştı. Artık insan, olaylara daha rasyonel bakabilme gücüne sahip olduğu için hem kendisini hem de toplumu etkisi altına alan, onların davranışlarına, özgürlüklerine müdahale eden dinin hegemonyasından kurtulacaktı. Teknoloji ilerledikçe, modernleşilecek; modernleştikçe de din yok olacaktı.⁹

İşte bu düşünce şekli bir müddet sonra sosyal bilimlerde “Sekülerleşme teorisi” ifadesi ile yerini aldı. Bu teorinin ana fikri: Modernleşme karşısında önce dinî kurumlar, sonra dinî pratikler ve en sonunda da dinî bilinç sosyal anlamını kaybedecekti. Ön yargılı bir kanaate sahip bu anlayışa göre din hem hatalı hem de kötü bir şeydi.¹⁰

1.2. Sekülerleşme Kavramına Yüklenen Anlamlar

Sekülerleşme Latince saeculum kelimesinden gelmekte olup “asır-devir” anlamına gelmektedir. Bu kelimeye ilerleyen zamanlarda “dünya” veya “Tanrıyla uyuşmayan hayat” anlamları yüklenmiş ve en nihayetinde

⁸ Ali Köse, “Modernleşme-Sekülerleşme İlişkisi Üzerine Yeni Paradigmalar”, *Liberal Düşünce* 24 (Güz 2001), 150-165.

⁹ Köse, “Modernleşme-Sekülerleşme İlişkisi Üzerine Yeni Paradigmalar”, 150.

¹⁰ Köse, “Modernleşme-Sekülerleşme İlişkisi Üzerine Yeni Paradigmalar”, 150-151.

kilise hukuku ile sivil hukukun birbirinden ayrılması için kullanılmaya başlanmıştır.¹¹

Kavrama uzun yıllar farklı anlamlar yüklendi: Rönesans, reform, pozitivism veya modernite olarak anılan süreçte, Avrupa'da Tanrı'nın ölmesi¹², dinsizleşme¹³, inancın ve dinin zayıflaması¹⁴, kutsaldan uzaklaşma, ölüm sonrası hayata inanmamak,¹⁵ kutsal olan her şeyden arınmak, arındırmak, dünyevilik, derin sapıklık¹⁶ gibi anlamlarda bunlardan bazılarıdır. Sosyal bilimler literatürüne bu kavramın girişi ile kelime çok farklı alanlarda kullanılmaya başladı. Ama ne kadar karışık bir durum olsa da sekülerizmin üstlendiği her yeni anlam "dine kayıtsız ve karşı olma" anlamını hep içeriğinde sabit tuttu.¹⁷

Günümüzde "metafizik varlıkların ve kutsalın önemini kaybetmesi, hayatın içerisinden dinin ve etkilerinin çıkarılması" şeklinde tanımlanan sekülerizm, modernleşen dünyanın zorunlu neticesi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca sekülerleşme:

- Dinin gerilemesi
- İçinde yaşanılan dünyaya uyma
- Toplumun dinle olan bağlantısını koparma
- Dini inançların yerini kurumların alması
- İnsanlığı kutsal olandan kurtarma
- Kutsala inanan toplumdaki seküler topluma geçiş gibi anlamları da içermektedir.

Bu tanımların tamamı Avrupa'ya ait tanımlardır. Görüldüğü üzere Avrupa bir bütün olarak bu kavram ve pratiği konusunda hem fikir olamamıştır. Sadece ortak oldukları şey, hayatın kendisini, zaman algısını,

¹¹ S. Nakip Attas, *İslam, Sekülerizm ve Geleceğin Felsefesi*, çev. M. Erol Kılıç (İstanbul: İnsan Yayınları, 1995), 62-63.

¹² Martin Heidegger, *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, çev. Levent Özşar (Bursa: Asa Kitabevi Yayınları, 2001), 16-17.

¹³ Peter L. Berger, *Dinin Sosyal Gerçekliği*, çev. Ali Coşkun (İstanbul: İnsan Yayınları, 1993), 160.

¹⁴ S. Mehmet Aydın, *İçe Kritik Bakış* (İstanbul: İyi Adam Yayınları, 1993), 16.

¹⁵ Mustafa Özden, "Sekülerliğin Tarihi Serüveni", *Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi* 1/2 (Aralık 2016), 62.

¹⁶ Salih Akdemir, *Kur'an ve Laiklik* (İstanbul: Form Yayınları, 2000), 80.

¹⁷ Köse, "Modernleşme-Sekülerleşme İlişkisi Üzerine Yeni Paradigmalar", 150-151.

Tanrı ve onun gerçekliğini parçalara ayırarak tanımlamak ve böylece insanı kutsalın prangasından kurtararak sınırsız özgürlüğün ardından koşturmak ve Tanrı'yı yeryüzünden tahliye ederek kendisini her şeyin merkezine yerleştirmek olmuştur.

Genel anlamda sekülerizme yüklenen bu anlamlar gereğince insanoğlunun akıl ve gönül dünyasından Tanrı çıkarılmıştır. Marksist düşünür olan Sontog'un ifadesi ile "İnsanın psikolojik olarak dayanabilmesi en zor ve en çetin cinayet, cinayetlerin en büyüğü olan Tanrı'nın öldürülmesidir"¹⁸ İşte Tanrı'nın öldürülmesi ve âlemin kutsala ait tüm düşüncelerden arındırılması ile beraber, dünyevileşme adı altında hayatın Tanrı tarafından değil, çağın ve aklın gereklerine göre yeniden dizayn edilmesi şeklinde bir anlayış insanoğlunun gündemine girmiştir.¹⁹

2. Müslüman Topluma Yöneltilen Tehdit: Sekülerizm ve Sekülerizm ile Yıpranan Değerler

Günümüz insanını özellikle gençliği tehdit eden inanç ve düşüncelerden birisi belki de en önemlisi; insan aklının, hayatın çekip çevrilmesinde yeterli olacağı düşüncesidir. Buna ilaveten dini esas ve kaidelere dolayısı ile tabiatüstü varlıklara inanmanın insan özgürlüğünü kısıtlamak anlamına geleceği şeklindeki görüştür. Akıl ve gönül dünyasında bir Tanrı ve din inancı yerleştiremeyen kişi ya da kişilerin her an âleme müdahil olabilen bir Tanrı fikrini kabullenmesini beklemek güçtür. Bu nedenle sekülerizm yanlıları akıl ile Allah'ın âleme müdahil olmadığı (olamayacağı değil) şeklinde bir kanaatin savunuculuğu ile ortaya çıkmaktadırlar. Bu kanaatin kabul görmesinin akabinde vahiy ve onun tebliğcisi konumundaki peygamberlerin, görevlerini ifa ettiklerini, arkalarında ilâhî bir kelam bıraktıkları için misyonlarını tamamladıklarını ileri sürerek onlardan müstağni oldukları evresine ulaşırlar. İşte bu evrenin hemen akabinde de içi boşaltılmış iman ve ahlaki süreç anlamına gelen sekülerleşme gelmektedir ki bu evrede artık bir Tanrının olmadığı anlamında ateizme ramak kalmıştır.

Toplumun özellikle ekonomik ve refah seviyesi yüksek olan belli bir kesimi, önceleri yapılmasını îmânen zorunlu kabul ettikleri birçok emir ve yasakları, zamanla esnetmekte hatta gereksiz ve sıkıcı bulmaktadır.

¹⁸ Özden, "Sekülerliğin Tarihi Serüveni", 64.

¹⁹ Özden, "Sekülerliğin Tarihi Serüveni", 64.

Bununla da kalmayarak bu emir ve yasakların insanın hür davranışları önündeki bir engel olarak görmekteyiz. Örneğin faiz alıp vermek ve nikâhsız birliktelikler gibi insanın hoşuna giden eylemler, İslam'ın haram kıldığı eylemler olduğundan, bu süreç içerisinde deistlik ve seküler yaşam biçimi daha cazip gelebilmektedir. İşte bu durum ise gelecekte Müslüman gençler ve toplum için bir tehdit oluşturmaktadır.

Dînî düşüncenin, sosyal hayattan tamamen çıkarıldığı bir süreç olan sekülerizasyon ile dini olan her şeyin insan hayatı üzerinde olan etkisinin zayıflatılması ve etkisinin tamamen gerilemesi hedeflenmektedir.²⁰ Bu düşüncenin mimarlarında olan Peter L. Berger şunları söylemektedir : “Sekülerizasyonla hedeflenen en önemli şey, dini kurum ve sembollerin toplum ve kültüre olan etkisini yok etmektir.” Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere sekülerleşme, dinin, özellikle İslâm'ın günlük hayattaki etkisini ve yerini yok etmeye çalışan büyük bir tehdit olarak kendisini göstermektedir. Akla sınır koyan ilâhî tedbir ve yöntemlerin ilgası ile modernitenin kölesi, zevk ve eğlencede sınır tanımayan, kendi bireysel menfaatleri için hiçbir şeyi yapmaktan imtina etmeyen bir neslin temelleri atılmış, dünyevileşme tamamlanmış olmaktadır.

Bu bağlamda Müslüman toplumların seküler yapılanmaya bağlı olarak dönüşüme uğrayan değerlerden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

2.1. İslam'ın İlke ve Esaslarını İtibarsızlaştırma

Moderniteyle birlikte günümüz toplumu ahlaki açıdan ciddi bir çöküntü içerisine girmiştir. Özellikle son yirmi yıl göz önüne alındığında ahlaki açıdan yaşanan çöküntünün boyutu hakkında yapılan tartışmaların büyüklüğü görülecektir. Uyuşturucu, kumar, alkol, cinsellik, kadına şiddet gibi olaylardaki büyük artış, modernleşme ile birlikte bozulan Müslüman ailelerdeki artan boşanma olayları, sosyal anlamda ahlaki sorunlar yaşandığına işaret etmektedir. Diğer taraftan artan dünyevileşme ile birlikte Müslüman dünyasında, din, dinin ilke ve esasları arka plana atılmış, dindarlık özünden uzaklaştırılarak şekilsel formlara indirgenmiştir.

²⁰ Mehmet Özyay, *Sekülerleşme ve Din* (İstanbul: İbn-i Haldun Üniversitesi Yayınları, 2020), 122.

Bilindiği üzere dinin, Allah-insan, insan-çevre, insan-insan olmak üzere birçok açıdan insan davranışlarını düzeltmeye yönelik arzu ve isteği vardır. Bu esaslar üzerinde düşünüldüğünde içerisinde inanç, ibadet, ahlak ve davranışlara yönelik birtakım kuralların olması kaçınılmazdır. Yine bu kurallara sahip mevcut dinin, öncelikle kendi müntesiplerini kendi esasları doğrusunda biçimlendirmeyi amaçlaması da beklenen bir durumdur.²¹

Ancak günümüzde gençlere hemen hemen her yerde ahlaki açıdan çok öğütler verilmesine rağmen gündelik hayatın içerisinde ne kadar ahlaki davranıldığına dair ne fertler ne de sorumlular kendilerini sorgulamamaktadır.

Ahlakî olan her şeyin eriyip yok olduğu, erdemli olmaya sevk edecek her bir esasın tahrip edildiği, buna bağlı olarak erdemli insan ve toplumun yok edildiği bir dünyada ilkeli bir hayat yaşayabilmenin şartı modern dünyanın gerçek yapısını tanımaya bağlıdır.²² Çünkü modern hayat tarzı gün geçtikçe dini değerlerin altını oyarak yok etmekte, Müslüman toplumu ve özellikle gençlerimizin ahlaki değerlerden uzaklaşmasına sebep olmaktadır.²³

Modernizmin, bir taraftan insan hayatını kolaylaştırırken diğer taraftan sayılamayacak derecede olumsuz gelişmelere zemin hazırladığı bilinen bir gerçektir. Bu olumsuzlukları; insanın aşkın olan ile ilişkisinin kopartılması, toplumun parçalanarak veya ilişkileri zayıflatılarak kendisine, yaşadığı topluma ve değerlerine yabancılaştırması, dünyevileşme, fuhuş ticareti, alkol ve uyuşturucu ve çıkarıcılığın artması, ırkçılığın artırılması ve buna bağlı olarak şiddet olaylarının artması şeklinde sıralamak mümkündür.²⁴

²¹ Y. Mustafa Keskin, "Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme", *Dinbilimleri Akademik Dergisi* 4/2 (2004), 9.

²² Abdülkerim Bahadır, *İnsanın Anlam Arayışı ve Din* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2002), 130-131.

²³ Rıdvan Demir, "Modern Toplumda Ahlaki Değişim ve Ahlak Eğitimi", ed. Necmettin Çalışkan (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018), 289.

²⁴ Abdülkerim Bahadır, "Modernitenin Yıkıcı Etkileri Karşısında Savunmasız İnsan", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/13 (Şubat 2002), 130-140; Kenan Malik, "İrkin Aynası: Postmodernizm ve Farklılığın Kutsanması", çev. Ahmet

Maddi ve manevi çıkarlar ile hazların el üstünde tutulduğu, hak ve adaleti sağlayıcı unsurun maddiyat ve güç olduğu böyle bir zamanda, ihtiyaç olan dînî ilke ve esaslar geri plana atılıp hayattan soyutlanırken, modern hayatın ahlaki ilkelerini, esaslarını sekülerizm yeniden inşa etmektedir. Öyleyse günümüz insanının ahlakına din değil, seküler ahlak adını verebileceğimiz yeni değerler etki etmektedir.²⁵ Bu değerleri, ahlak sistemi olarak kabul eden yeni tip modern insan, her şeyin üstünde kendisi olduğunu kabul etmektedir. Buna ilaveten, kendisine haz verecek ve tatmin edecek her şeyi elde etme egosuna sahip, kendi iç dünyasında ve dış dünyada yaşanan tüm çatışmaları sonlandırmanın tek yolunun, arzularının tatmin edilmesinde gören hedonist, üstün gücü ve akli ile aşkın varlığı yok sayabilen bir hale gelmiştir.²⁶ Başka bir ifade ile kutsal inkâr eden, ama kendince olmayan kutsalın yerine kendini kutsal kabul ederek, ürettiği değerlere tapınmayı doğru kabul eden yeni bir nesil ile karşı karşıya kalmaktayız.

Konuyu felsefi bakış açısı ile değerlendirdiğimizde geleneksel ahlak anlayışının modernite ile birlikte ciddi bir aşınmaya uğradığını söyleyebiliriz. Yaşadıkları dönemde kurgusal bir yöneliş içinde olan Protogoras'ın (MÖ 481-420) insanı ölçü olarak ortaya koyduğu "indirgemeci" anlayışı, her olaya karşı kayıtsızlığı ileri süren Diogenes'in (MÖ 412-323) *kynik*²⁷ anlayışı, insanın varlık sebebi olarak kişisel hazzı ön plana çıkaran Aristippos'un (MÖ 435-386) *hedonist*²⁸ anlayışı, kişisel menfaatleri elde edebilmek uğruna her türlü aracı meşru sayan

Fethi, *Marksizm ve Postmodern Gündem*, drl. Ellen Meiksins Wood – John Bellamy Foster (Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001), 102 – 128.

²⁵ İbrahim Hakkı Aydın, "Seküler Ahlak Bağlamında Din-Ahlâk İlişkisi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2011), 3-20.

²⁶ Max Weber, *Protestan Ahlakı ve Kapitalizm Ruhu*, çev. Milay Köktürk (İstanbul: Bilgesu Yayıncılık, 2011), 135.

²⁷ Kynizm; İnsanın erdem ve mutluluğa, hiçbir değere bağlı olmadan, tüm gereksinmelerinden sıyrılarak bağımsız olarak erişebileceğini savunan felsefe öğretisidir.

²⁸ Hedonizm; Bu akımın temeli, hayatın anlamının haz peşinde koşmak olduğunu ileri sürmesidir. Bunun yanında iyi ya da kötünün ölçütü de hazzın göre belirlenmektedir.

Machiavelli'nin (1469-1527) *oportünist*²⁹ anlayışı, insanların akıl ve gönül dünyalarında yer edinmiş her bir normu saçma sayan Nietzsche'nin anlayışı, günümüzde insanların özellikle gençlerin pek çoğunda hayat felsefesi haline gelmiş; bununla da kalmayarak hayatın normal haline dönüşerek yadırganmaz olmuştur.³⁰

Bu olumsuz gidişatı yeniden gündeme almak, sevgiyi, erdemi, dostluğu ve arkadaşlığı, saygıyı, vefayı kısaca insana ait tüm olumlu değerleri modern çağın insanına hitap edecek şekilde yeniden kurgulamak gerekmektedir. Ancak günümüz Müslüman kimliğine sahip insan modeli, hızla değişen bu dünyanın icat ettiği seküler ahlakın esiri haline gelmiş, inandığı gibi değil yaşadığı gibi inanır hale gelmiştir.³¹ İşte bu durum her bir Müslüman tarafından önemsenmesi gereken bir durum olup daha ciddi olarak ele alınması gereklidir.

Buraya kadar olan ifadelerimizden de anlaşılacağı üzere modernite, insanların sahip olduğu dini değerleri tamamen ortadan kaldırmaya muktedir olamamakla birlikte ciddi anlamda dejenere edebilmeyi başarmış gözükmemektedir. Zira seküler ahlak sistemini benimseyen bir dindarlık anlayışı, içeriği olmayan sadece şekillerden müteşekkil namaz, oruç, zekât gibi ibadetlere indirgenmiştir. Bu durum mevcut ibadetlerin dahi örfi ve kültürel algılanması durumunu beraberinde getirmiştir.

Bunun da ötesinde Tanrı'ya inandığını iddia eden birçok insan, yerine getirdiği birtakım ibadetler ile dinin bütün buyruklarını yerine getirdiğine inanır olmuştur. Bu durum, hatalarının farkında olamayan, olamadığı içinde düzeltme imkânını yitiren ve dinin, ibadetler dışında insanlara önerdiği ilke ve esaslara karşı duyarsız kalan bir nesil ile bizi karşı karşıya getirmiştir. "Bu zamanda günah mı kaldı" söylemleri ile takdim edilen böyle bir yaşam tarzını dindarlık olarak tanımlamak mümkün görünmemektedir. Bradley'in (1982); aşkın olmayan tarafından üretilen hareketleri, grup paranoyası olarak karakterize³² etmesinden de

²⁹ Oportünizm ya da fırsatçılık, olaylardan bencilce avantajlar edinen bilinçli politika ve uygulamadır.

³⁰ Bahadır, *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*, 131.

³¹ Aydın, "Seküler Ahlak Bağlamında Din-Ahlâk İlişkisi", 3-20.

³² Benjamin Beit Hallahmi - Michael Argyle, "Dindarlığın Etkileri", çev. Adem Şahin, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2000), 464.

anlaşılacağı üzere seküler ahlak denilen sistem bir paranoya olmaktan öteye geçmesi mümkün değildir.

Son olarak dinin ilke ve esaslarına uygun dindarlığın, insanda tekraren yaşam bulması için o ilke ve esasların yaşana bilirliliğini gösterebilecek, aşkın olana ait ilke ve esaslarla tanışmasını sağlayacak Peygamberine ve böylece dinine kavuşturulması gerekmektedir.

2.2. Hz. Peygamber ve Konumunu İtibarsızlaştırma Gayreti

Kur'ânî vahyin tebliğcisi ve açıklayıcısı olan Hz. Peygamberin itibarsızlaştırılmaya çalışılması rasyonalist akımın ortaya attığı argümanlarda kaynaklanmaktadır. Peygamberin itibarsızlaştırılmaya çalışılması, batıda başlayan rasyonalizm akımının akli ön plana çıkartması ile kendisine yer bulmuş, Oryantalistler aracılığı ile de Müslüman toplumlarda farklı kimliklerle pragmatik söylemler kullanarak çeşitli senaryolarla temellendirilmiştir.

19. yüzyıl'da "Kurâniyyûn" adı altında Hindistan'da ortaya çıkan akımın temsilcileri, başlangıçta Mu'tezile'yi referans olarak alsalar da zamanla Mu'tezile'yi de aşarak hadisleri toptan inkâr yoluna gitmişlerdir. Peygamber'e (s.a.v) ait hadisleri bizlere rivayet yolu ile nakleden sahabeleri karalama çabaları da, Hz. Peygamber'i devreden çıkarmayı hedefleyen düşüncenin ürünüdür. Zira Kur'ân'ı devreden çıkarma planının perde arkasında önce sahabenin, sonra naklettikleri hadislerin bertaraf edilme emeli yatmaktadır.³³

Vahyin nüzulünden itibaren, Hz. Peygamber'e karşı başlangıçta sergilenen olumlu yapı, onun getirdiği dini esasların, sahip oldukları düzeni sorgulamaya başlaması hatta tamamen değişmesi gereken bir düzen olduğu söylemini dile getirmesinden sonra düşmanca bir tavra dönmeye başlamıştır. Onların bu düşmanca davranışlarına, İlâhî vahyin tesis etmek istediği yeni düzen sebep olmasına rağmen, bu düşmanlıklarını vahyin tebliğcisi üzerine yönlendirmişlerdir. Şayet Peygamber (s.a.v), söylemlerinden vazgeçse, eskiden beri devam edip gelen düzene uysa idi, cahiliye Araplarının Hz. Muhammed ile bir

³³ Saffet Sancaklı, "Hadis Karşıtlığının Tarihi Arka Planı ve Günümüze Olumsuz Yansımaları", *Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslâm Sempozyumu Bildirileri*, ed. Kasım Şulul vd. (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2016), 487-502.

sorunları olmayacaktı. Bu nedenle 23 senelik Risalet döneminin her bir anında Hz. Peygamber, düşmanca davranışlarının merkezinde olmuştur. Kur'ân, onun şahsında uygulama bulduğuna göre, onun bertaraf edilmesi ile de kendi düzenlerini tehdit eden söylem ve uygulamalardan kurtulmuş olacaktı. Bu düşmanca tavır, Hz. Peygamber (s.a.v)'ın vefatından sonra da devam etti. Hatta sadece peygamber ile sınırlı kalmayan bu düşmanca tutum ona iman etmiş, ondan aldıkları tebliğ vazifesini bir sonraki nesle emin ve güvenilir yollarla teslim edebilmek uğruna ömürlerini adamış sahabe, tabiîn ve onlardan sonra günümüze kadar gelen İslam âlimlerine kadar uzanmıştır.

Günümüzde İslamî ilimler arasında en çok tartışma konusu yapılan hadis ilmi, son zamanlarda sünnetin ne kadar güvenilir olduğu, sünnet karşıtlığı hatta inkârcılığı, değişik zaman ve ortamlarda gündeme getirilmekte ve bunun özellikle genç nesilleri olumsuz yönde etkilediği müşahede edilmektedir. Bu söylemler genç dimağlara "Kur'ân Müslümanlığı", "Bize Kur'ân Yeter" ve "İslam Kur'ân'dan ibarettir" gibi sloganik sözlerle gerçek anlamda İslam'a hizmet etmenin bu olduğu servis edilmekte ve kirliliği amaçları bu söylemlerin arka planında gizlenmeye çalışılmaktadır. Böylesine sinsili bir hareket taraftar bulunca pek çok hadis-i şerif bu olumsuzluk neticesinde eleştirilere hatta inkârlara maruz kalabilmektedir. Örneğin bu bağlamda kader, kabir azabı, mucize, teravîh gibi pek çok mesele çok basit ve hiç de ilmî olmayan mülahazalardan dolayı reddedilebilmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz "Kur'ân Müslümanlığı", "Bize Kur'ân Yeter" ve "İslam Kur'ân'dan ibarettir" gibi ilk bakışta çok çekici, akla ve mantığa uygun bir söylemle yürütülen yaklaşım, din açısından itikat, ibadet ve ahlak başta olmak üzere ilkesel anlamda bir sapma ile neticelenecek bir yaklaşımdır. "Kur'ân'la yetinme" meselesi, hadis ve sünnete rasyonalist yaklaşımın bir sonucu olması nedeni ile sürekli akli ve onun kriterlerini öncelmiştir.³⁴ Böylelikle İslam'ın yaşayan örneği peygamber, insanların

³⁴ Muhittin Düzenli, "Hadise Yönelik Rasyonalist Yaklaşımlar: Ehl-i Kur'an Örneği", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33/33 (Temmuz 2012), 101-138.; Mustafa Ertürk, "Nebevî Sünnetin Tarihi Gerçeklikteki Konumu Açısından 'Kur'an İslam'ı' Söyleminin İlmî Değeri", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 1/1 (2003), 7-29.

zihinlerindeki kutsiyetini kaybedecek, müşahhas bir örnek olmayınca kitleleri seküler bir yaşamın parçası haline getirmek daha kolay olacaktır.

Tarihin hiçbir döneminde Müslümanlar arasında sünnet karşıtlığı söylemi ve yaklaşımı çok geniş kitleler tarafından kabul görmemiş, daima azınlığa ait bir yaklaşım olmaktan öteye geçememiştir. İlk olarak sünneti topyekûn inkâr hareketi, Müslümanlar arasında değil, batılı oryantalistler arasında gelişmiştir.³⁵ Bu kişilerin ortaya attıkları sünnetin inkârı meselesi zamanla İslâm dünyasında da kendini göstermiştir. Hatta günümüzde Kur'ân'ın tarihselliği, yerelliği, sünnetin reddedilmesi, âlimleri itibarsızlaştırma gibi görüş ve fikirler ile zihinler karıştırılmaktadır. Böylece yeni yetişen nesilleri aklın ve hazzın tutsağı haline getirmektedirler. Âlemlere rahmet olma vasfına sahip olan peygamberin (s.a.v) bu şekilde itibarsızlaştırılması ile ergenlikten henüz çıkmış genç zihinler, fitnelerle dolu şu dünyada modelsiz bir hayata terkedilmektedir.

Ayrıca günümüzde, Hz. Peygamber'e karşı yapılan söz konusu karalama ve değersizleştirme kampanyalarının fikir özgürlüğü çerçevesinde ele alınması gerektiği, bu yayınları yapan kuruluşların engellenmesinin söz konusu olamayacağı, Batıların belli bir kesiminde kabul görmektedir. İşte bir "fikri ifade etme, özgürce tavır sergileme, bir dinin ya da mensuplarının kutsal kabul ettiği değerleri kötüleme, hafife almak şeklinde devam eden süreç neticesinde seküler bir hayat gençlere ve topluma dayatılmaktadır. Din ve inançları konusunda alt yapısı bulunmayan topluluklar arasında da böylece yer edinmesi mümkün olabilmektedir.

2.3. Geleneksel Aile Anlayışının Sekülerleşme ile Geçirdiği Dönüşüm

Sekülerleşme ile birlikte dini hassasiyetlere sahip olan aile kurumu ciddi bir tehdit altında kalmaktadır. Sekülerlik, dini referansların yerine kişisel haz ve menfaatleri referans olarak belirlemektedir. Özgürlük söylemi ile yola çıkan sekülerizm, fertlerin ekonomik anlamda elde ettiği özgürlüklerle doğru orantılı olarak hayatîyetini devam ettiren, yüzyıllar boyunca aileleri ve toplumu yönlendiren onlarca dini ve milli

³⁵ Ahmet Ürkmez, "Teori ile Güncel Arasında Hadis/Sünnet İnkârı", *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Bahar 2016), 183.

gelenekleri ailelerin gündeminden çıkarmakta ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Dini esaslara sahip aile ve toplumların geleceğe güvenle bakmasını sağlayan önemli etkenler dini ve milli geleneklerdir. Ancak sekülerizm, dindar aile ve toplumu yönlendiren temel dinamikleri, kutsaldan uzaklaşma anlayışı ile zamanla aşındırmakta hatta bununla da kalmayarak bu değerleri itibarsızlaştırmaktadır. Böylece Müslüman toplumlarda vazgeçilmez olan aile kurumu bir zorunluluk olmaktan çıkarılmakta, hatta evlilik kurumu dahi gençlerin mantık dairesinden çıkmakta olup yerine gayri meşru ilişkileri normalleştiren bir düşünceyi hâkim kılmaktadır. Çünkü sekülerizm, bireysel yarar ve hazları her şeyin önünde yegâne ulaşılması gereken hedef olarak belirlemektedir. Bu durum kendi bireysel haz ve hedeflerini elde edebilmek için her türlü yolu mubah kılan bir anlayışın fertlerde ve ailede egemen olmasına neden olmaktadır. Böyle bir anlayış Müslüman aile yapısını ve Müslüman toplumları tehdit eden bir durum olduğu yadsınamaz. Tedbir alınmadığı takdirde toplumları yönlendiren din ve geleneğin referans alanlarının ortadan kalkması kaçınılmaz bir durum olacaktır.³⁶

2.4. Kutsal Mekânlardan ve İbadetlerden Uzaklaşma ya da Olabildiğince Azaltma

Bellek ya da diğer adı ile hafıza çok geniş bir kavramdır. Geçmişte yaşanan tüm anıları bir araya toplayarak bir tahkiye oluşturan ve canlı bir olguya dönüşen bellek, toplumsal kimliklerin oluşum süreçlerinin en başında yer almaktadır. Bu süreçte toplumsal hafıza, uzlaşmaların ve çatışmaların olduğu bir ortamda kurulur. Bu açıdan yaşananları yansıtan bir ayna görevi üstlenir ve mekân aracılığı ile de somutlaşarak bir döngü meydana getirir. İşte bu döngü toplum hafızasını devamlı kılar ve onu meşrulaştırır. Kolektif hafıza dediğimiz bu olgu tarih, kültür ve siyasi iktidar çerçevesinde sürekli bir değişim halindedir. Tüm bu değişimlere sahne olan mekân, toplumsal kimlik ve belleğin izlerini taşımaktadır.³⁷

³⁶ Hamdi Gündoğar, "Müslüman Kimliğine Yönelen İki Tehdit: Deizm ve Sekülerizm", *Journal of Analytic Divinity* 4/2 (Aralık 2020), 253.

³⁷ Seçil Sayar Avcıoğlu - Oya Akın, "Kolektif Bellek ve Kentsel Mekan Algısı Bağlamında İstanbul Tuzla Köyiçi Koruma Bölgesi'nin Mekansal Değişiminin İrdelenmesi", *İdealkent* 8/22 (Mayıs 2017), 423-450.

Öyleyse bireysel bellek, toplumsal belleğin uzantısı durumundadır. Bundan da öte bireysel hafızanın varlığını devam ettirebilmesi için kolektif hafızanın varlığına ihtiyacı vardır.³⁸ Bunun yanı sıra hafızanın dinamik süreçleri, hafıza mekânları aracılığı ile hem kendisini hem de kendi aracılığı ile kimliği şekillendirir.³⁹ Dolayısı ile bireysel hafızanın bir parçası olan mekân, bu mekânı paylaşanların birlikte anlam kattıkları kolektif üründür. Hafıza mekânları içinde inançla ilgili mekânlar tarihin her döneminde ve dünyanın herhangi bir bölgesinde yaşayan insan toplulukları arasında kendisine vazgeçilmez bir yer bulabilmiştir. Bu nedenle dinden uzaklaşmak hatta onun mabetlerinden uzaklaşmak hafıza kaybı olarak nitelendirilebilir. Başka bir ifade ile dini bir grubun hatıralarını, düşüncelerini ve inançlarını mekânlarla hatırlamasında şaşılacak bir durum yoktur.

Bu durum özellikle kutsal mekânların kentsel oluşumlarda merkezi bir konum almasına neden olmuştur. Bu nedenle olmalıdır ki, sadece Müslüman yerleşim yerlerine dair bir hususiyet olmayan tüm insanlık ile ilgili olarak kutsal mekânlar, her zaman şehir mimarisinin ve toplumsal örgütlenmesinin merkezinde olmuştur.⁴⁰ Çünkü kutsal mekânlar diğer hafıza mekânlarına göre pek çok açıdan daha kapsayıcı ve kültürel yaşam tahayyül edemeyeceğimiz kadar dinin etkisi altındadır. Bu etki nedeni ile her kategoride insan sadece inanç ortaklığı ekseninde bir araya gelebilmesi mümkündür. İşte bu özelliği nedeni ile mabetlerin bir hafıza mekânı olarak işlevselleştirilmesi ve bu yolla aynı değer ve kimliklere sahip insanların bir arada bir bütün olması bir başka deyişle ümmet olma anlayışı korunmuş olacaktır.

Din ve dini anlayışın olduğu her yerde, kutsal mekânlar da olmuştur. İnsanlar yaşadıkları çevrede bir anlam oluşturmak, diğer insanlarla psikolojik uyum sağlayabilmek ve çetin hayat koşullarının beraberinde getirdiği stresle mücadele edebilmek için kutsal mekânların hafıza mekânları olma özelliklerinden her zaman istifade etmişlerdir. Bu

³⁸ Maurice Halbwachs, *Kolektif Hafıza*, çev. Banu Barış (İstanbul: Heretik Yayınları, 2017), 425-426.

³⁹ Deniz Çağlar, *Hafıza Yelpazesi: Toplumsal Hafıza Bağlamında Hindistan Kızılay Heyetleri* (İstanbul: E Yayınları, 2015), 19.

⁴⁰ Bayram Sevinç, "Ontolojik Mekân Siyaseti ve Mabet", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 67 (2013), 52.

açından bakıldığında kutsal mekânlar insanın sosyal, ekonomik ve dini hayatında mutlak anlamda etkiler bıraktığı görülecektir.

Evlerimizin, işyerlerimizin hemen yanı başında, adım attığımız hemen hemen her yerde karşımıza çıkabilecek kutsal mekânlar, seküler yaşamın öngördüğü şekilde yalnızlığa terkedildi ya da çaresiz, gidecek başka yeri olmayan yaşlı insanların gittiği mekânlar haline getirildi. Geleneksel toplumlarda hayatın merkezinde yer alan ibadethaneler, sadece Cuma ve ramazan ayı günlerinde, kutsal gün ve gecelerde insanların uğrak yerleri haline getirilerek, bu gün ve gecelerde günah ve hatalarından arınacağına, Müslüman olmanın gereklerini yerine getirdiğine inanan kişiler tarafından doldurulan mekânlar haline getirildi.

Şehir hayatının günlük telaşı içerisinde, dindar toplumda, hayatının merkezinde olan ibadethaneler şu veya bu gerekçeler ile gündelik hayatın içerisinde çıkarılmaktadır. Yeni iş alanları ve sosyalleşmenin getirdiği yoğunluk, dini alanla ilgili faaliyetlerin azaltılmasına bundan önemlisi buralarda geçirilen zamanın tamamen yok olmasına neden olmuştur. Uzun çalışma saatleri, iş sonrası tiyatro, sinema ve kafe gibi seküler sosyalleşme imkânlarının artması, tatil algılarının değişmesi gibi birçok faaliyet, dini bayramların dahi deniz kenarlarında, mabetlerden uzak bir şekilde geçirilmesine kadar götürmüştür.

Tüm bu gelişmeler, Müslüman bir toplum açısından ürkütücü bir görünüm arz etmektedir. Müslüman aileler her geçen gün daha farklı ve korkutucu bir şekilde dünyevileşmekte, kendi haz ve menfaatlerinin peşinde, sonuçlarını düşünmeden sürüklenmektedir. Tüm bunlar seküler hayat şeklinin benimsenmesi, hayatın din ve dine ait olan kutsallardan uzaklaştırılması ve daha hızlı ilerlemesi ile olmuştur. Dinin olmadığı yaşam biçimi, gelecek nesil Müslümanlarını bekleyen en büyük tehlikelerden biri haline gelmiş bulunmaktadır.

2.5. Yaşlanma Korkusu, Anti-Aging ve Sekülerizm

Yaşlılık, modernist söylemde, hastalığı, güçsüzlüğü, ölümü çağrıştırmaması, mükemmel bir beden ve görünüm algısı ile bir çatışmayı içermesi, yaşlıların toplumun şu veya bu şekilde faal kısmının dışında etkisiz kalması nedeniyle yaşlılığın inşasını, temsilini ve yaşlılığa yönelik alguları topyekûn değiştirmiştir. "Yaşı yetmiş iş bitmiş", "kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur", gibi atasözlerimiz bu anlamda

düşünüldüğünde yaşlanma, uzak durulması ve kaçınılması gereken patolojik bir sorun haline gelmekte ve bireylerde özellikle de gençlerde bir yaşlanma korkusuna sebebiyet vermektedir.⁴¹ Günümüzde anti-aging ürün kullanımının ve estetik cerrahiye başvuruların artması da böyle bir korkunun giderek arttığını göstermektedir.

Avrupa'da anti-aging çalışmaları ile birlikte dünyanın birçok bölgesinde bu alanda enstitüler kurulmuştur. Bu enstitülerin açılması da genç kalmaya yönelik ekonomik anlamda bir pazarın oluşumuna neden olmuştur. Bu sektör, ilerleyen dönemlerde gençleşme ürünlerinin ilaçlarla ve besin maddelerinin takviyesi ile genişlemeye devam etmiştir.⁴²

Kişi hayatı boyunca elde ettiği bilgi birikimi, kültürü ve eğitimi sayesinde hayata karşı pozitif bir düşünce ile bakış kazanabilmesi mümkündür. Bu bakış sayesinde kendi iç dünyasını görebilmesi, ruhsal anlamda kendisini yeniden ve en mükemmele doğru sürekli bir tekâmüle yönlendirebilmesi mümkün olabilmektedir. Ancak bu durum seküler hayatın önünde sürüklediği genç bireyleri hep genç kalabilmek uğruna fiziksel görünümü ile uğraşmalarına sebep olmaktadır.

Yaratılışı itibari ile aşkın olana inanmaya meyilli hatta buna muhtaç olan insan, enerjisini, dinamizmini genç kalabilmek uğruna anti-aging adı altında yürütülen endüstri ve teknolojiye yönlendirerek sürekli muhtaç olduğu aşkın varlıktan giderek uzaklaşmaktadır. Çaresizliğini bilerek tüm eforunu kalıcı olmak uğruna harcayan insan, değerlerini ve geleneklerini yitirmekte, giderek hayvansal içgüdülerinin esiri haline gelmekte ve dünyevileşmektedir. Sezai Karakoç'a Atfedilen "Baharı Yaz Uğruna Tükettik /Aşkî Naz Uğruna / Ve Papatyaları Seviyor Sevmiyor Uğruna / Derken Ömrü Tükettik Bir Hiç Uğruna"⁴³ dizeleri içinde bulunduğumuz bu durumu yeterince güzel anlatmaktadır.

İslam geldiği günden itibaren dünya ve onun eğlencelerini gelip geçici bir meta olarak tanımlamış gerçek ve kalıcı olan hayatın ahiret

⁴¹ Hatun Erkuran, "Yaşlanma Korkusu" *Sağlık ve Toplum* 1/20 (Ocak-Nisan 2020), 26-27.

⁴² Erkuran, "Yaşlanma Korkusu", 26-27; Nilüfer Korkmaz Yaylagül vd., "Yaşlanmadan Yaşamak: Farklı Gelir Düzeyindeki Kadınların Anti-Aging Davranışları Üzerine Bir Araştırma", *Sosyoloji Dergisi* 36/2 (Aralık 2016), 393-410; Evren Alğın Yapar - Sakine Tuncay Tanrıverdi, "Yaşlanma Karşıtı Kozmetik Yaklaşımlar ve Ürün Bileşenleri", *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi* 5/2 (Ağustos 2016), 99.

⁴³ İhsan Fazlıoğlu, *Aforizmalar* (İzmir: Günce Yayınları, ts.), 111.

hayatı olduğuna dikkat çekmiş, buna teşvik etmiştir.⁴⁴ Dünya hayatını ahiret hayatının bir tarlası olarak niteleyen İslam, bugün ölecekmiş gibi ahiret için, hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için çalışma⁴⁵ prensibini tavsiye etmiştir. Görüldüğü gibi bu durum, sekülerizmde olduğu gibi sadece dünya hayatının ön plana çıkarılması olmadığı gibi Hristiyanlarda olduğu gibi sadece ahireti önceleyen bir anlayışı da kabul etmemektedir.

3. Günümüz Gençlerinde Din ve Din Anlayışı

Din, insanları kendi ilke ve esasları doğrultusunda yönlendirme amacına sahip kurallar ve öğretilerdir. Bu nedenle dinin genç nesillere, ne olduğu ve nasıl anlaşılması gerektiğinin ifade edilmesi büyük önem arz etmektedir. İlâhî vasfa sahip bütün semavi dinlerin itikadi bir boyutu olduğu gibi, insanın dış dünya ve içinde olanlarla ilişkilerini düzenleyen bir boyutunun olması gayet olağandır. Günümüzde İslam dünyasının gerek ekonomik, gerek siyasi, gerekse bilim ve teknik açısından içinde bulunduğu acıklı durum nedeni ile özellikle bugünün gençleri din ile dünya arasında ilişki kurmakta oldukça zorlanmaktadır. Bu durum da onları farklı arayışların içerisine yitmektedir.

Bu noktada üzerinde durulması gereken en önemli konu, çocuklarımıza ve gençlerimize verilmesi gereken din ve değerler eğitiminin, ilmi ve felsefi açıdan donanımlı, psikolojik ve sosyolojik süreçlerden haberdar olan bilim insanları tarafından verilmesini sağlamaktır. Aksi halde din ile dünya arasında bir bağlantı kuramayan yeni nesil kuşağın, din ve değerler adı altında verilen bu eğitimle, fikri ve zihni gelişimi olumsuz etkilenecek, faydadan uzak, daha çok kafa karışıklığına sebep olacaktır. Dindarlık söylemlerini diline dolayan ama seküler ahlakın etkisinden de kurtulamayan anlayışın ellerine teslim edilen gençlik, gün geçtikçe ahlaken ve dinen daha da yıpranmaktadır.

Bu durumu tetikleyen temel sorun ise birtakım değerlerin kaybolması, kaybolmasına ya da içinin boşaltılması, boşaltılan bu değerlerin içinin doldurulamaması ve yerine ikame edilecek yeni değerler silsilesinin getirilememesidir. Bu nedenle ne tarafa gideceğini bilemeyen, ne kendisini, ne dünyasını nede dini anlamlandırabilmiş, tamamen kendi

⁴⁴ Âl-i İmrân 3/ 14,185; en-Nisâ, 4/77.

⁴⁵ Zeynud'dîn Muhammed Abdu'r-Raûf b. Tâcu'l-Arifîn b.Ali Zeynu'l-Abidîn, *Feydu'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi'i-Sağîr* (Mısır: Mektebetü't-Ticâriyye, 1432/2011), 2/12.

kişisel çıkar ve menfaatlerinin esiri olmuş, ilke ve kural tanımayan, bununla da kalmayarak ideal Müslüman tipinin kendisi olduğuna inanan bir anlayış artan bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Böylesine bir anlayışın yetiştirdiği kuşaklar da kendilerine sunulan bu değerler çatışmasının olumsuz etkilerini yaşantılarında görmekte, buna bağlı olarak da zihnen ve fikren oradan oraya savrulmaktadır. Bu noktada köktenci ve aşırı uçların önüne geçilmesi ve gençleri seküler hayatın esiri olmaktan kurtaracak ortak değerler sisteminin oluşturulabilmesi için gençlerimizden hiçbirini ötekileştirmeden, onların kurguladığı dünyayı anlamak ve buna göre hareket planı oluşturmak bir çözüm yolu olacaktır. Bu minvalde farklı düşünce, anlayış ve inançlara karşı saygılı, bunun yanı sıra kendi inandığı dini anlayışı doğru ve anlamlı bir şekilde ifade edebilen bir yapının oluşumunu sağlamak gerekmektedir.

Aslında sorunumuz İslam'ın karşısına konumlandırılmak istenen teizm, deizm, ateizm gibi yaklaşımlar değildir. Bu tarz yaklaşımlar insanlık var olduğundan beri olagelmıştır. Çünkü İslam, farklı düşüncelerin bir arada yaşamasını öngören ve bunu hayat şekli haline getiren bir dindir. Bizim üzerinde durmamız gereken husus; genç bireylerin kendi dini ve ahlaki değerlerini doğru ve ikna eden bir dille ifade edebilmesini sağlamak, söylediklerini anlamlı ve tutarlı bir bütünlük içerisinde kurgulayabilmesini gerçekleştirmektir. Bunun gerçekleşebilmesinin en önemli şartı da söylediklerine öncelikle kendisinin ikna olmasını sağlayacak bilimsel ve akli donanımları vermektir. Çünkü bugünün gençliğinin deizme ve seküler bir hayata karşı bir özlemi bulunmamakla birlikte dinden soyutlanan hayatın cazibesinin etkisinde kalmaktadır. Temel sorunları kendilerine sunulan din ve dini anlayışın hayatı anlamlandırma noktasında yetersizliğidir.

4. Kur'an ve Seküler Hayat

Sekülerizmin tarihi ve çıkış nedenleri incelendiğinde İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an'ın önerdiği hayat anlayışı ile hiçbir şekilde uyumadığı anlaşılır. Kur'an, sadece dünyevileşme eğilimine sahip Yahudilik, ya da sadece uhrevilik anlayışına sahip Hristiyanlık gibi seküler bir hayata yol açacak tabiata sahip bir kitapta değildir. Bu yüzden seküler hayat şekli Kur'an'ın dolayısı İslam'ın asla öngörmediği bir hayat modelidir.

Seküler hayatı Kur'an'ın literatürü ile anlamaya çalıştığımızda ona en yakın ifade *el-Hayâtü'd-Dünya* kavramıdır. Bu tabirde geçen "dünya" kelimesini etimolojik açıdan tahlil ettiğimizde salt arzuların, isteklerin tatmin edildiği bir mekândan daha ziyade bir manası olduğu görülecektir. Dünya kelimesi Arapça 'da yakınlaştırmak anlamı taşıyan دني kelimesinden türetilmiş bir kelime olup iki şeyin birleşmesi anlamı taşımaktadır.⁴⁶ İsm-i Tafdil kalıbı ile دني kelimesinin müennesi olan ve bir kavramı ifade eden "dünya", kaynaklarda insana yakın olması ve ahiretin ondan sonra gelmesinden dolayı bu şekilde adlandırıldığı ifade edilmiştir.⁴⁷ Kur'an'da ise bu kavram, insanın belli bir zaman ve mekân içerisinde gerçekleşen canlılığını, bir başka ifade ile hayat ile ölüm arasında arz üzerinde var edilmesini, yapıp ettiklerini kısaca insan hayatını ifade etmektedir.⁴⁸

Bunun yanı sıra ölüm ve ölüm sonrası hayat tarih boyunca kelam, psikoloji ve felsefe gibi disiplinlerin gündeminde olmuştur. Çünkü ölüm sonrası yaşam varoluşçu bir değere sahiptir. Kur'an ayetlerine bu minvalde bakıldığında ölümün önce, hayatın sonra zikredildiği görülecektir.⁴⁹ Ölümü ve hayatı yaratan Allah şeklinde bir anlam örüntüsüne sahip ayette ölümün önce zikredilmesinin sebebi, hayata anlam katan şeyin ölüm ve ölüm sonrası hayat olmasıdır. Ölüm ve sonrası hayata dair kalbinde kati bir iman oluşan birey ve toplumlar, hayatlarını disipline etme şansı elde ederlerken, diğer taraftan onlar için hayatın bir gayesi olması söz konusudur. Ayrıca ölüm ve sonrası hayat ile dünyevileşmenin önüne geçmek de mümkün olmaktadır. Bu durum ise

⁴⁶ Halîl b.Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitabu'l-ayn*, thk. Muhammed Mahzûmî İbrahim es-Sâmerrâî (Beyrut: Dâru müesseseti'l-a'lemî li'l-matbuât, 1988), 8/75; Ebu'l-Kasım el-Huseyn b. Muhammed er-Rağıbu'l-İsfehânî, *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Seyyid Keylanî (Beyrut: Dâru'l-marife, ts.), 172; Muhammed Muradâ el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tacu'l- arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, thk. Mustafa Hicazî (Kuveyt: et-Turâsu'l-arabî, 2001), 38/68-69.

⁴⁷ Ferâhîdî, *Kitabu'l-ayn*, 8/75; Rağıb, *el-Müfredat*, 172; Zebîdî, *Tacu'l- arûs*, 38/69.

⁴⁸ Toshihiko Izutsu, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş (Yeni Ufuk Neşriyat, ts.), 78; Ömer Faruk Yavuz, "Kur'an Perspektifinde Dünya-Ahiret Bütünlüğü", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/2 (Nisan 2006), 162.

⁴⁹ el-Mülk,67/2

sadece kendisi ve çıkarları için yaşayan maddeci bir topluma engel olmak anlamına gelmektedir.

Sözlükte, “son” anlamına gelen ahiret, terim olarak “dünya hayatından sonra başlayıp ebediyete kadar devam edecek olan ölüm sonrası hayat” anlamına gelmektedir.⁵⁰ Kur’an’da yaklaşık olarak 110 yerde bahsi geçen ahiret inancı iman esaslarından biridir.⁵¹ Öneme binaen Kur’an’da birçok ayette Allah’a iman ile birlikte vurgulanmıştır.⁵² Bu kadar çok geçmesi ise önemini vurgulamak, sorumluluk duygusunu hatırlatmak, daha önce de söylediğimiz gibi birbiri peşine gelen iki hayatın arasındaki mesafenin kısalığına dikkat çekmek ve böylece insanın attığı her adımı bilinçli atmasına, öncesini ve sonrasını düşünerek hareket etmesine imkân sağlamak ve bir gaye uğruna yaşama bilinci sağlamaya matuf ifade tarzıdır.⁵³

Kur’an, dünya ve ahiret hayatının birlikteliğini sağlayan bütüncül bir hayat anlayışına sahiptir. Bu anlayış çerçevesinde, Allah’a imanın birey ve toplum üzerinde sağladığı otoriter yapı ve ahlaki ilkelerin tesis ettiği manevi hal ile yapılan güzel amel ve davranışların birlikteliği her iki hayatın aynı anda inşasını mümkün kılmaktadır. Diğer taraftan dünya hayatının geçiciliği, ahiret hayatının sonsuzluğu inancı, insanları devamlı çalışmaya, güzel davranışlar yapmaya, gelişmeye ve yeryüzünü birlikte en güzel şekilde imara teşvik ederken, dini, ahlaki, ictimai sapmaların ve adaletsizliklerin de önüne bir set gibi durarak belirtilen olumlu davranışların bir ömür boyu kalıcılığını da temin etmektedir.⁵⁴

Bu hayat anlayışı, insanın fitrat denilen doğasından uzaklaşmadan, birlikte yaşama bilinci ile varlıklar âleminin dengesini koruyarak insanların yeryüzünde varoluşunu gerçekleştirmesine imkân

⁵⁰ Mecdu’ d-dîn Ebû Tâhir Muhammed b. Yâkub el-Fîruzâbâbî, *Kâmusu’l-Muhît*, (Beyrut: Mektebetü Tahkîku’t-Turâs, 2005), 342.

⁵¹ Bekir Topaloğlu, “Ahiret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988) 1/18.

⁵² Cağfer Karadaş, “İslam Düşüncesinde Ahiret Hayatı”, *İslam’da Ahiret İnancı Sempozyumu, Kelâm Araştırmaları Dergisi*, ed. Şaban Ali Düzgün vd. (Sivas: Haziran 2007), 62.

⁵³ Temel Yeşilyurt, “Ahiret İnancının Pratik Yansımaları”, *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 10/2 (Temmuz 2012), 57.

⁵⁴ Yavuz, “Kur’an Perspektifinde Dünya- Ahiret Bütünlüğü”, 163-165.

sağlamaktadır. Kur'an, dünya hayatını ahiret hayatının tarlası olarak kabul ederek bu ayrılmaz birlikteliğe işaret etmektedir: "... Öyle insanlar var ki, (sadece), "Ey Rabbimiz! Bize bu dünya da ver" diye dua ederler – böyleleri, ahiretin nimetlerinden alamayacaklardır. Ama içlerinden öyleleri de var ki: "Ey Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ver, ahirette de bizi ateşin azabından koru!" diye dua ederler. İşte bunlar, kazandıklarına karşılık (mutluluktan) nasip alacak olanlardır. Ve Allah, hesabı çok çabuk görendir."⁵⁵

Dünya ve ahiret hayatına bütüncül yaklaşımın temel göstergesi iman ve salih amel ilişkisidir. Bu ikiliden herhangi birinin yokluğu, bu bütünlüğü parçalayarak yok etmektedir. Nitekim Allah *أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَخْبَطَ اللَّهُ* "... İşte onlar iman etmediler. Allah da onların amellerini boşa çıkardı..."⁵⁶ bu ayette İman ve amel ilişkisinde birinin yokluğu diğerrinin kıymetini kaybetmesine neden olacağına işaret ederek bu parçalanmanın sonucundan bahsetmektedir.⁵⁷ Bir başka ifade ile yapılan salih amellerde iman vasfının bulunmaması, bu eylemin Allah ile bağını kopartacağından, bahsi geçen dünya-Ahiret bütünlüğünü de parçalamaktadır. Kalam âlimlerinden, İman amelden bir cüz müdür şeklinde var olan tartışmalarda bu bütünlüğe vurgu yapmaktadır.⁵⁸

Allah'a iman, Allah'ın mutlak birliği etrafında inanca ve onun sistematik yapısına şekil veren temel unsurdur. Kur'an, insanlık için imana dayalı, bozulduğunda ya da yok olduğunda bozulan, doğru şekilde varlığı ile de canlanan ve canlılığını devam ettiren bir hayat ve yaşam şekli belirlemektedir. İman sayesinde dini ve ictimai unsurların birbirleri ile ilişkisi kuvvetlendirilmekte ve bu ikilinin bir bütünlük arz etmesine imkân vermektedir.

⁵⁵ el-Bakara, 2/200-202

⁵⁶ el-Ahzab, 33/19

⁵⁷ Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr*, (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1997), 25/163; Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Galib, *Câmiu'l-Beyân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 19/55.

⁵⁸ Mesûd b. Ömer b. Abdullah Sa'duddîn et-Taftazânî, *Şerhu'l-makasid*, thk. Abdurrahman Umeyre (Beyrut: Alemu'l-kutub, 1989), 7/192-199; Mustafa Sinanoğlu, "İman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/213; Yavuz, "Kur'an Perspektifinde Dünya- Ahiret Bütünlüğü", 175-176.

Bu açıdan Kur'an, başta Allah'ın birliği olmak üzere, dinlerin birliğini, insanlığın birliğini, insanların hayatı boyunca karşılaşacağı sorunların ve bu sorunların çözüm birliğini temin etme kabiliyetine sahip bir kitap olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁹ Dinsel ve milliyetçi bütün yaklaşımları ortadan kaldırarak Allah'ı merkeze koyan Kur'an bu formuyla, diğer bütün dini ve felsefi düşüncelerden farklı, yeni ve adalet üzere kurgulanmış bir hayat modeli öngörmektedir. Hal böyle olunca Kur'an'ın öngördüğü hayat modeli de tartışmasız dünya –ahiret birlikteliği üzerine kurgulanmış olmaktadır.

İçinde bulunulan zamanın insanlara dayattığı ve onları bir şekilde etkisi altına alarak insanlıklarını kaybetmelerine zemin hazırlayan gelişmelerin temel nedeni de Kur'an'ın hayat modeli olarak sunduğu birlikten uzaklaşmaktır. Allah'ın nübüvvet ve risalet müessesesi ile tarihin belli bir dönemine müdahalesi, öncelikle tevhidi asli formuna, sonrasında ise bu formun tahrif edilmesine bağlı olarak varlıklar dünyasında sistematik hayatın düzenini tahrif eden anlayışı özüne döndürme amacına matuftur. Bu anlamda nübüvvet, Allah'ın kulları için irade ettiği hayat modelini muhataplara ve bu muhataplar aracılığı ile kıyamete kadar tüm insanlığa öğretmesi, rehberlik etmesidir. Bu durum ise, çağın getirilerine uygun olarak gelişen moderniteye ancak ilkeleri ve prensipleri olan bir dinin müdahale edebileceği anlamına gelmektedir. Hududullah da denilen bu ilke ve prensiplerle Allah, etnik ve dini kökenine bakmaksızın tüm insanların haklarını korumaktadır.

Dünya ve ahiret hayatının bütünlüğünü kavrayan, ölüm sonrası hayatın varlığına dair kat'i imana sahip olan her bireyde bir bilinç hali ortaya çıkmaktadır. Bu bilinç hali, insanların yapıp ettikleri her eylemi Allah ile ilişkilendirmesine kapı aralayacak, ölüm sonrası hayata olan iman ile de eylemlerde doğru-yanlış ayırımına dikkat ederek sürekli güzel olan davranışların yapılmasına zemin hazırlayacaktır. Kısacası, dünya-ahiret bütünlüğü seküler hayata karşı İslam'ın koruyucu tedbiri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kur'an, hayatı bir bütün olarak görmektedir. Dünya boyutunda yaşanan istisnasız her şey ahiret hayatını hazırlayan adımlardır. Dolayısı

⁵⁹ Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed ez-Zemahşerî, *Keşşâf*, (Beyrut: Daru'l Kitabi'l-Arabi, 1407/1986), 4/818.

ile ahiret, dünya hayatının ayrılması mümkün olmayan bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Seküler hayat anlayışı ise bu bütüncül hayat anlayışını parçalayan bir işleve sahiptir. Daha doğrusu sekülerizm yaşam algısını dünya boyutu ile sınırlamakta ve ahiret gerçeğini yok kabul ederek Kur'an'ın sunduğu hayat modelini bozmaktadır. Böylece ahiret inancı da seküler anlayış tarafından yavaş yavaş yok edilmektedir. Bu da peşinden fert ve toplumları en iyi ihtimalle pasif Tanrı anlayışına, yani deizme sürüklemektedir.

Sonuç olarak seküler hayat anlayışının olumsuz etkilerini ortadan kaldırmanın tek çaresi, Kur'an'ın bütüncül hayat anlayışını fert toplumda yeniden canlandırmak olduğu söylenebilir.

Sonuç

Sekülerizmin tarihine bakıldığında batı menşeli bir akım olduğu görülecektir. Hristiyan dünyasında kilisenin toplum üzerindeki baskın gücü nedeni ile sapkınlık adı altında topluma baskı, işkence ve eziyetler uyguladığına dair tarihi referanslara istinaden, seküler anlayışın batılılar tarafından kabul edilmesi anlaşılabilir bir durumdur. Ancak günümüze kadar herhangi bir tahrife uğramadan gelen, kardeşliği, barışı, yardımlaşmayı, affetmeyi öngören İslam dini için seküler yaklaşımı kabul etmek mümkün değildir.

Sekülerizm batıda dini esas ve prensipler ile aşkın olan ilâhî varlığı ortadan kaldırarak akli ve dünyevi hazları hayatın merkezine koymayı planlayan bir akımdır. Bu tavrı ile sekülerizm, İslam'a, müntesipleri ile İslam'ı ve İslam'la birlikte hayat bulan değerlere karşı ciddi bir tehdit niteliği taşımaktadır. İtikadi anlamda insanların bilgisel zafiyetlerini de kullanarak Tanrı'yı sadece yaratıcı olma vasfına hapsedip, hayatın tamamına kendi zevklerini ve çıkarlarını koymayı amaçlamaktadır.

Tanrı'yı göklere çıkaran ve Tanrı'nın yeryüzünde temsilcisi olan peygamberler tarafından tebliğ edilen dini esasları kabul etmeyen, akli, inanç, ahlak ve davranışlarda tek otorite kabul eden sekülerizm, insanları sınır tanımayan, kişisel çıkarları için her şeyi yapabilen hedonist bir kimliğe dönüştürmüştür. Bu durum insanların en zor zamanlarında sığındıkları manevi limanı yitirmelerine neden olmuştur. Manevi desteğini yitiren insanoğlu elinde olan onca imkâna, zenginliğe ve refaha rağmen, psikolojik ve ruhsal sıkıntılara maruz kalmıştır. Çünkü insana

hiçbir şekilde müdahale edemeyen Tanrı anlayışı, beraberinde sınırsız ve sorumsuz bir hayatın kapılarını insana sonuna kadar açmıştır ki, bu da sekülerizm ile varılmak istenen hedeftir.

Tüm ilke ve esaslardan arındırılmış, kutsal tanımayan insan, aklını ve kendini öncelemiş ve her istediğini kayıtsız ve şartsız elde etme arzusu ile vahşi bir canavara dönüştürülmüştür. İşte bu anlayış, dünyanın birçok yerinde özellikle İslam ülkelerinde akıl almaz zulümlere neden olmuştur. Hâlbuki insanların en zor zamanlarında sığınabileceği ilâhî olan aşkın bir varlık mutlaka olmalıdır. Bu inancın canlı tutulması da sahip olduğumuz değerlerin yeniden ve en doğru bir şekilde hayatımıza egemen kılınması ile mümkün olacaktır.

Bütün bunlara ilaveten sekülerizm ile ilgili çıkarımları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Hemen hemen bütün sosyologların da belirttiği gibi sekülerleşme, devingenleri katolisizmin (Papa'nın otoritesini kabul etmiş olan Uniat kiliselerinin dahil olduğu grup) hâkim olduğu Avrupa kökenli bir süreçtir ve sosyal, dini ve ahlaki yaşamlarına uygundur.

- Ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal etkenler, sekülerizmin toplumsal arenada yer bulmasına imkân vermiştir.

- Dünyevi bir düşünce yapısına sahip bir anlayış olsa da sekülerizmin teolojik ve dini bir uzantısı vardır.

- Dini etkenler, Hristiyanlığın sahip olduğu devingenler ve bu devingenlerin süreç içerisindeki etkileşimi neticesinde zuhur etmiştir.

- Sekülerizm bazı toplumlarda karşılık bulup tatbik edilebilirken bazı toplumlarda bir şey ifade etmemiş karşılığı da olmamıştır. Bunun en temel sebebi, bu toplumlarda, Avrupa'da olduğu gibi iki ayrı otoriteye rastlanmamasıdır. Gücün paylaşılması, hırsları ve zafiyetleri beraberinde getirerek siyasal bir sorun haline gelmesinde etkili olmuştur.

Tüm bunlara rağmen Kur'an ve Peygamber ile bağları koparılan yeni Müslüman toplulukların sekülerleşmesi, tamamen kendi dini, ahlaki yapılarından uzak bir şekilde katolisizmin dönüşüm tecrübesini kullanarak ortaya çıkmış bir süreçtir. Kur'an'ın öngördüğü hayat modeli, dinî-din dışı veya dünya ve ölüm sonrası ahiret hayatı şeklinde bir ayırımı asla kabul etmemektedir. Çünkü İslam'a göre ibadetlerle, insana ait sosyal ve ahlakî davranışların, insanın dünya ve ahiretini inşa etmekte ki kabiliyeti eş değere sahiptir. Bu durum düalistik hayat anlayışına izin

142 | E. BAYAT / Sekülerizm Tehdidi Altında Müslüman Toplumun Yıpranan Değerleri ve Kur'an

vermediği gibi birbirinin mütemmimi olan dünya ve ahiret hayatının parçalanmasına da izin vermemektedir.

Kaynakça

- Akdemir, Salih. *Kur'ân ve Laiklik*. İstanbul: Form Yayınları, 2000.
- Argyle, Michael - Hallahmi, Benjamin Beit. "Dindarlığın Etkileri". çev. Adem Şahin. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2000), 453-477.
- Attas, S. Nakip. *İslam, Sekülerizm ve Geleceğin Felsefesi*. çev. M. Erol Kılıç. İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.
- Avcıoğlu, S. Seçil - Akın, Oya. "Kolektif Bellek ve Kentsel Mekân Algısı Bağlamında İstanbul Tuzla Köy İçi Koruma Bölgesi'nin Mekânsal Değişiminin İrdelenmesi". *İdeal Kent* 8/22 (Mayıs 2017), 423-450.
- Aydın, İbrahim Hakkı. "Seküler Ahlak Bağlamında Din-Ahlâk İlişkisi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2011), 1-23.
- Aydın, S. Mehmet. *İçe Kritik Bakış*. İstanbul: İyi Adam Yayınları, 1999.
- Bahadır, Abdülkerim. *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2002.
- Bahadır, Abdülkerim. "Modernitenin Yıkıcı Etkileri Karşısında Savunmasız İnsan". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/13 (Şubat 2002), 129-142.
- Bauman, Zygmunt. *Postmodern Etik*. çev. Alev Türker. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.
- Bauman, Zygmunt. *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*. çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.
- Berger, L. Peter. *Din'in Sosyal Gerçekliği*. çev. Ali Coşkun. İstanbul: İnsan Yayınları, 1993.
- Çağlar, Deniz. *Hafıza Yelpazesi: Toplumsal Hafıza Bağlamında Hindistan Kızılây Heyetleri*. İstanbul: E Yayınları, 2015.
- Demir, Rıdvan. "Modern Toplumda Ahlaki Değişim ve Ahlak Eğitimi". ed. Necmettin Çalışkan. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018.
- Düzenli, Muhittin. "Hadise Yönelik Rasyonalist Yaklaşımlar: Ehl-i Kur'ân Örneği". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33/33 (2012).

- Erkal, Mustafa E. "Küreselleşmenin Tesirleri ve Ülkemize Yönelen Tehdit Unsurları". *Journal of Economy Culture and Society* 27 (2003).
- Erkuran, Hatun. "Yaşlanma Korkusu". *Sağlık ve Toplum* 1/20 (Ocak-Nisan 2020).
- Fazlıoğlu, İhsan. *Aforizmalar*. İzmir: Günce Yayınları, ts.
- Ferâhîdî, Halîl b. Ahmed. *Kitabu'l-ayn*. thk. Muhammed Mahzûmî İbrahim es-Sâmerrâî. Berut: Dâru müesseseti'l-a'lemî li'l-matbuât, 1988.
- Fîruzâbâbî, Mecdu'd-dîn Ebû Tâhir Muhammed b. Yâkub. *Kâmusu'l-Muhît*. Beyrut: Mektebetü Tahkîku't-Turâs, 2005.
- Gündoğar, Hamdi. "Müslüman Kimliğine Yönelen İki Tehdit: Deizm ve Sekülerizm". *Journal of Analytic Divinity International Refereed Journal* 4/2 (Aralık 2020).
- Halbwachs, Maurice. *Kolektif Hafıza*. çev. Banu Barış. İstanbul: Heretik Yayınları, 1. Baskı, 2017.
- Heiddegger, Martin. *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*. çev. Levent Özşar. Bursa: Asa Kitabevi Yayınları, 2001.
- Izutsu, Toshihiko. *Kur'an'da Allah ve İnsan*. çev. Süleyman Ateş. Yeni Ufuk Neşriyat, ts.
- İsfehânî, Ebu'l-Kasım el-Huseyn b. Muhammed er-Rağîb. *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'an*. thk. Muhammed Seyyid Keylanî. Beyrut: Dâru'l-marife, ts.
- Karadaş, Cağfer. "İslam Düşüncesinde Ahiret Hayatı". *İslam'da Ahiret İnancı Sempozyumu*. Kelâm Araştırmaları Dergisi. Ed. Şaban Ali Düzgün- Mehmet Bulğen- Mustafa Selim Yılmaz. Sivas: Haziran, 2007.
- Keskin, Y. Mustafa. "Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelme". *Dinbilimleri Akademik Dergisi* 4/2 (2004).
- Korkmaz Yaylagül, Nilüfer vd. "Yaşlanmadan Yaşamak: Farklı gelir Düzeyindeki Kadınların Anti-Aging Davranışları Üzerine bir Araştırma". *Sosyoloji Dergisi* 36/2 (Aralık 2016), 393-410.
- Köse, Ali. "Modernleşme-Sekülerleşme İlişkisi Üzerine Yeni Paradigmalar". *Liberal Düşünce* 24 (Güz 2001).
- Malik, Kenan. "İrkin Aynası: Postmodernizm ve Farklılığın

- Kutsanması". çev. Ahmet Fethi. *Marksizm ve Postmodern Gündem*. drl. Ellen Meiksins Wood – John Bellamy Foster. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2001.
- Özay, Mehmet. *Sekülerleşme ve Din*. İstanbul: İbn-i Haldun Üniversitesi Yayınları, 2020.
- Râzî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin el-mulakkab bi Fahreddîn. *Tefsîru'l-Kebîr*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1997.
- Robertson, Roland. *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*. çev. Ü. Hüsrev Yolsal. Ankara: Bilim Sanat Yayınları, 2000.
- Sancaklı, Saffet. "Hadis Karşıtlığının Tarihi Arka Planı ve Günümüze Olumsuz Yansımaları". *Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslam Sempozyumu Bildirileri*. ed. Kasım Şulul- Atilla Yargıcı- Hüseyin Kurt- Ömer Sabuncu. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Aralık 2016.
- Sevinç, Bayram. "Ontolojik Mekân Siyaseti ve Mabet". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 67 (2013).
- Sinanoğlu, Mustafa. "İman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Kesîr b. Gâlib el-âmeli Ebu Câfer. *Câmiu'l-Beyân Fî Te'vîli'l-Kur'ân*. 26 cilt. Müessesetü'r-Risâle, 2000.
- Taftazânî, Mesûd b. Ömer b. Abdullah Sa'duddîn. *Şerhu'l-makasid*. thk. Abdurrahman Umeyre. Beyrut: Alemlü'l-kutub, 1989.
- Topaloğlu, Bekir. "Ahiret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Ürkmez, Ahmet. "Teori ile Güncel Arasında Hadis/Sünnet İnkârı". *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Bahar 2016).
- Yapar, E. Alğın - Tuncay Tanrıverdi, Sakine. "Yaşlanma Karşısı Kozmetik Yaklaşımlar ve Ürün Kozmetikleri Bileşenleri", *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi* 5/2 (Ağustos 2016).
- Yapıcı, Asım. "Küreselleşen Dünyada Gençlik ve Gençlerde Dini Hayat", *Peygamberimiz ve Gençlik*. ed. Elif Erdem - Hale Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018.
- Yavuz, Ömer Faruk. "Kur'an Perspektifinde Dünya- Ahiret Bütünlüğü". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 6/2 (Nisan 2006).

- Yeşilyurt, Temel. "Ahiret İnancının Pratik Yansımaları". *Kelam Araştırmaları Dergisi* 10/2 (Temmuz 2012).
- Wagner, Peter. *Modernliğin Sosyolojisi: Özgürlük ve Cezalandırma*. çev. Mehmet Küçük. İstanbul: Sarmal Yayınları, 1996.
- Weber, Max. *Protestan Ahlakı ve Kapitalizm Ruhu*. çev. Milay Köktürk. İstanbul: Bilgesu Yayıncılık, 2011.
- Zebîdî, Muhammed Murtadâ el-Hüseynî. *Tacu'l- arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. thk. Mustafa Hicazî. Kuveyt: et-Turâsu'l-Arabî, 2001.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Amr b. Ahmed. *Keşşâf an ğavâmidi-tenzûl*. 4 cilt. Beyrut: Daru'l Kitabi'l-Arabi, 1407.
- Zeynu'l-Abidîn, Zeynud'dîn Muhammed Abdu'r-Raûf b. Tâcu'l-Arifin b. Ali, Feydu'l-Kadîr Şerhu'l-Câmi'i-Sağîr 6 cilt. Mısır: Mektebetü't-Ticâriyye. 1432/2011). 2/12.